

จิตวิญญาณครูในศตวรรษที่ 21* THE TEACHERS' SPIRIT IN 21ST CENTURY

¹กัญญกร เอี่ยมพญา Kanporn Aiempaya, ²นิวัตต์ น้อยมณี Niwat Noymanee,
³อภิชาติ อนุกุลเวช Abhichat Anukulwech, ⁴ดาวประกาย ระโส Daoprakai Raso
¹มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ Rajabhat Rajanagarindra University, Thailand
²มหาวิทยาลัยกรุงเทพสุวรรณภูมิ Bangkok Suvarnabhumi University, Thailand
³วิทยาลัยเทคนิคชลบุรี Chonburi Technical College, Thailand
⁴โรงเรียนพรหมพิกุลทอง Prompikunthong School, Thailand
Email: daoprakai.r@ovec.moe.go.th

บทคัดย่อ

ครูเป็นบุคลากรที่สำคัญที่สุดที่จะสร้างคุณภาพของผู้เรียน มีการศึกษาเพื่อค้นคว้าหาแนวทางที่จะพัฒนาให้ครูมีคุณภาพทางด้านวิชาการ กระบวนการจัดการเรียนการสอน และที่สำคัญคือเป็นผู้ที่มีความทุ่มเท เสียสละในการปฏิบัติหน้าที่ที่เรียกกันว่าจิตวิญญาณครู แนวคิดในการสร้างจิตวิญญาณครู เป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับและมีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมการยกย่องเชิดชูครูผู้มีจิตวิญญาณ แต่เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุคของเทคโนโลยีที่เรียกว่ายุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมาพร้อมกับศตวรรษที่ 21 ที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของทุกคน แนวคิดของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณ ซึ่งแต่เดิมนั้นเน้นไปที่เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางวิชาการ เก่งทางด้านการสอน มีความตั้งใจมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ แต่ครูที่จะถือว่าเป็นครูดีในศตวรรษที่ 21 มีความจำเป็นต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและสามารถใช้เทคโนโลยีมาช่วยให้การจัดการเรียนการสอน สามารถดำเนินการไปได้อย่างมีคุณภาพ ดังนั้นความเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณครูในศตวรรษที่ 21 ยังคงมีองค์ประกอบของจิตวิญญาณครูที่ผ่านมา โดยเพิ่มเติมที่การเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนการสอน และการใช้เทคโนโลยีเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนสามารถดำเนินการไปได้อย่างมีคุณภาพ และเป็นผู้พร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ: จิตวิญญาณครู, ศตวรรษที่ 21, ครูในศตวรรษที่ 21

Abstract

The teacher is an important person which create the learner's quality. In the past there was a research to develop the teachers to be the quality of academic in teaching and learning process. The teacher who has a dedication is the spiritual teacher. The ideas to create the teachers' spirit has been accepted which has activities to honor the teachers' spirit. Now the world is the globalization with the 21st century, therefore the technology is important for everyone's life. In the past a concept of being a spiritual teacher focused on being knowledgeable, academic ability, good teaching, and voluntary commitment. However the teachers in the 21st century need to be knowledgeable and able to use technology to assist in teaching and learning process. Therefore the teacher to being the teachers' spirit in the 21st century retains consisted of the teachers' spirit same as the past together with additional changes in teaching and learning styles and using technology. The success and the quality in teaching and learning management must have accept the change.

Keywords: Teachers' Spirit, 21st Century, Teachers in the 21st Century.

บทนำ

มีการศึกษาวิจัยในหลายประเทศที่ได้ผลตรงกันคือ นักเรียนที่ได้เรียนกับครูที่เก่งทั้งเนื้อหา มีวิธีการสอนที่ดี มีความมุ่งมั่นตั้งใจสอนจะเป็นนักเรียนที่เรียนดีและมีความตั้งใจเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนกับครูทั่วไปที่สอนไปตามหน้าที่ วิธีการที่จะสร้างครูที่มีคุณภาพเพื่อทำหน้าที่ของครูให้มีความสมบูรณ์ตามความต้องการของสังคมในแต่ละยุคสมัยจึงเป็นหน้าที่ของสถาบันผลิตครู และเมื่อครูเข้าปฏิบัติหน้าที่แล้วต้องเป็นหน้าที่ของหน่วยงานต้นสังกัดที่จะต้องทำหน้าที่พัฒนาครู ครูที่สอนทุกระดับการศึกษาต้องเป็นครูที่มีคุณภาพจึงจะทำให้คุณภาพผู้เรียนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ได้มีการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่องว่าครูที่มีคุณภาพนั้นควรมีลักษณะอย่างไร ซึ่งผลการวิจัยที่ผ่านมาพบคำตอบที่ตรงกันว่า ครูที่มีคุณภาพคือครูที่มีความรู้ความสามารถในวิชาที่ตนเองสอน และมีความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ มีการพัฒนาตนเองตลอดเวลา โดยเรียกว่าผู้ที่มีคุณลักษณะดังกล่าวว่าเป็นผู้ที่มี "จิตวิญญาณของความเป็นครู" หรือ "จิตวิญญาณครู" ดังนั้น ปัจจุบันจึงใช้คำนี้ในความหมายของครูดีมีคุณภาพ เป็นคำที่สังคมให้การยอมรับและยกย่องเชิดชูครูผู้มีจิตวิญญาณ แต่ประเด็นที่น่าสนใจและต้องทำความเข้าใจให้ตรงกันคือ คุณลักษณะของครูดีมีคุณภาพจะมีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ครูดีมีคุณภาพของยุคหนึ่งหากไม่ปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาตัวเองและวิธีการจัดการเรียนการสอน อาจจะกลายเป็นครูที่ไม่มีคุณภาพในยุคต่อไป โดยเฉพาะในเรื่องของการพัฒนาตนเองด้านวิชาการ และการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการจัดการเรียนการสอน เพราะครูบางส่วนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเทคโนโลยี เพียงเพราะไม่สามารถควบคุมชั้นเรียนได้เนื่องจากผู้เรียนให้ความสนใจกับโทรศัพท์มือถือมากกว่าการสอนของครู ทั้งที่เทคโนโลยีไม่ได้มีเพียงโทรศัพท์มือถือ และในโทรศัพท์มือถือก็มีสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนมากมาย หากครูจะยอมเปิดใจรับความเปลี่ยนแปลงของโลกโดยเฉพาะในด้านเทคโนโลยี

ในบทความนี้จะนำเสนอแนวคิด แนวโน้มที่จะเป็นคุณลักษณะของครูดีมีคุณภาพ หรือครูผู้มีจิตวิญญาณในศตวรรษที่ 21 ที่จะเป็นสามารถทำหน้าที่การจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ แต่การมีจิตวิญญาณของครูแต่ละระดับนั้น อาจจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ตามระดับหรือประเภทของการจัดการศึกษา ในที่นี้จะกล่าวถึงจิตวิญญาณครูในภาพรวม ว่าควรมีคุณลักษณะอย่างไรบ้าง

ความหมายของจิตวิญญาณครู

มีผู้ให้ความหมายของจิตวิญญาณและจิตวิญญาณครูไว้เป็นจำนวนมาก ในที่นี้จะขอนำความหมายของจิตวิญญาณครูที่ได้ศึกษามานำเสนอ ดังนี้

ศุภลักษณ์ ทัดศรี และอารยา พรายแย้ม (2554, หน้า 11) กล่าวถึงคำว่า “จิตวิญญาณ” (spirit) ที่เราใช้กันทั่วไปนั้นมีหลากหลายความหมาย ในคำจำกัดความของคำว่าความเป็นจิตวิญญาณ (Spirituality) คือ การมองกลับเข้าไปภายในเพื่อค้นพบเอกลักษณ์ที่แท้จริงของเรา จะสามารถนำเอาคุณค่าอันเป็นเนื้อแท้ของตนสะท้อนออกมาในชีวิตประจำวันของเราได้อย่างไร ผู้ที่มีจิตวิญญาณคือผู้ที่บรรลุผลสำเร็จในการนำเอาสำนึกที่สูงส่งในตนเองไปใช้ในการดำเนินชีวิต โดยเป้าหมายที่แท้จริงของความเป็นจิตวิญญาณคือการทำให้เรามีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้วยการช่วยให้เราปรับปรุงการกระทำของเราให้ดีขึ้น ความเป็นจิตวิญญาณและการกระทำนั้น ทำงานด้วยกันความเป็นจิตวิญญาณทำให้การกระทำของเรามีความหมาย

ประเวศ วะสี (2547) กล่าวว่า จิตวิญญาณเป็นคำแปลของ Spirituality ให้ความหมายว่า จิตชั้นสูง จิตที่ลดความเห็นแก่ตัว จิตที่เห็นแก่ผู้อื่น จิตที่เข้าถึงสิ่งสูงสุดคือนิพพานหรือพระผู้เป็นเจ้า นอกจากนี้ จิตวิญญาณโดยทั่วไปในสังคมไทย หมายถึง สิ่งอะไรก็ตามที่มีคุณค่าสูงทางจิตใจ เราจึงนำคำที่ใช้ในสังคมไทยเรียกว่า สุขภาวะทางจิตวิญญาณ ต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนมาใช้คำว่าสุขภาวะทางปัญญา คำว่า Spiritual หมายถึง มิติที่เหนือวัตถุในทางพุทธ เรียก โลกุตระ หรือ เหนือโลก

ทัศนีย์ ทองประทีป (2548; อ้างถึงใน ธรรมนันทิกา แจ่มสวาง, 2554 , หน้า 13) ได้ทำการสรุปความหมายของจิตวิญญาณไว้ 2 ประเด็น คือ 1) จิตวิญญาณในมิติที่เกี่ยวกับ ศรัทธา ปัญญา และคุณธรรม หมายถึง สภาพธรรมะที่เป็นนามธรรมและมีอยู่ในบุคคล ถือว่าเป็นแก่นของชีวิตทำหน้าที่เชื่อมประสานการทำงานในส่วนอื่นๆ ของร่างกาย 2) จิตวิญญาณในมิติของความสัมพันธ์ หมายถึง การที่มนุษย์เข้าใจตนเองในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อมและ/หรือธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ทำให้บุคคล มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ สัตว์ และสิ่งแวดล้อม ด้วยความเกื้อกูลหรือเมตตาต่อกัน

นิวัตต์ น้อยมณี และ กัญญกร เอี่ยมพญา (2560, หน้า 28-29) กล่าวว่า จิตวิญญาณ หมายถึง ความรู้สึกจากส่วนลึกของมนุษย์ที่เป็นตัวกำกับให้มนุษย์ดำเนินชีวิตไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เกิดจากสติปัญญา ประสบการณ์ ความคิด ความเชื่อ ทั้งของตนเองและค่านิยมของสังคมนั้น

จิตวิญญาณถูกนำไปใช้ในทางบวก ซึ่งหมายถึง ความมุ่งมั่นที่มนุษย์จะก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางโดยเน้นวิถีทางที่ถูกต้องเหมาะสม ดังนั้น หากกล่าวถึงใครคนใดคนหนึ่งที่มีจิตวิญญาณ สังคมจะรับรู้ว่าเป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็ง มุ่งมั่น สมควรแก่การยกย่องชมเชย จิตวิญญาณจึงถูกนำมาใช้ในกรณีที่ต้องการเชิดชูบุคคลผู้ประกอบคุณงามความดี หรือปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละอดทน เรื่องของจิตวิญญาณจึงควรเป็นการปลูกฝังให้กับบุคคลซึ่งหมายความว่า จะต้องมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องยาวนานจนเป็นอุปนิสัย การดำเนินการไม่ว่าจะเป็นชีวิตส่วนตัวหรือหน้าที่การงาน หากไม่เป็นไปตามที่มีความถูกต้องเหมาะสมพยายามหลีกเลี่ยง เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่ชอบธรรมและในที่สุดความรู้สึกฝาดีย่อมจะฝังแน่นสู่

ส่วนลึกของความคิดความเชื่อ จนเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นว่าการกระทำดีคือความถูกต้อง ผิดฝนจนกระทั่งความรู้สึกละเลิง มีความงอกงามขึ้นในจิตใจ เปรียบเหมือนกับการที่เราปลูกพืชผลในที่ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ ย่อมทำให้พืชผลนั้น มีความเจริญงอกงามนั่นเอง

เหตุนี้ เมื่อก้าวถึงจิตวิญญาณครู จึงหมายถึง ความรู้สึกสำนึกที่ดีของครูที่มีต่อผู้เรียน มีความรักศรัทธาในอาชีพครู มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ของครูอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยความเต็มใจและภาคภูมิใจ เพราะหวังให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ สามารถนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษาไปใช้ได้จริงในชีวิต เป็นผู้ที่ตั้งตนอยู่ในความเหมาะสมกับการเป็นครู ทั้งในด้านส่วนตัวของการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และเพื่อนร่วมงาน มีความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้ดีเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถทั้งด้านวิชาการและการดำรงชีวิตของผู้เรียนให้มีคุณภาพต่อไป ครูที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณถือว่าเป็นผู้ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่อย่างสูง แม้จะไม่มี การรับรองอย่างเป็นทางการ แต่ครูผู้มีจิตวิญญาณจะเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องอย่างยาวนาน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า จิตวิญญาณในความหมายทางการปฏิบัติงาน คือ ความมุ่งมั่น ทุมเท ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละอดทน เป็นผู้ปฏิบัติงานโดยยึดความสำเร็จของงาน กระบวนการทำงานที่มีความถูกต้อง ชัดเจน ยึดถือความถูกต้อง และความสำเร็จของงานเป็นหลักการสำคัญ

ความสำคัญของจิตวิญญาณครู

การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพนั้นจะต้องพัฒนาครูให้มีคุณภาพตามมาตรฐานแห่งวิชาชีพที่กำหนดไว้ และที่สำคัญยิ่งกว่านั้นคือต้องเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน เพื่อความสำเร็จของงาน คือ การสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะเรียนต่อ และความพร้อมที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้น ความสำคัญของจิตวิญญาณครูที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนจึงมีอยู่อย่างมากมาย ดังนี้

รังสรรค์ แสงสุข (2550, หน้า 38) กล่าวถึงความสำคัญของจิตวิญญาณครูไว้ว่า ครูคือผู้ที่มีความรู้ ไม่จำกัดทุกที่ทุกเมื่อ ครูต้องเต็มไปด้วยความรู้และรู้จักขวนขวายหาองค์ความรู้ใหม่ๆ สะสมความดี มีบารมีมาก และครูที่ดีจะต้องไม่ปิดบังความรู้ ควรมีจิตและวิญญาณของความเป็นครู ครูคือ ผู้เติมเต็ม การที่ครูจะเป็นผู้เติมเต็มได้ครูจะต้องแสวงหาความรู้ ต้องวิเคราะห์ วิจัย วิจัย และมาบูรณาการความรู้ต่างๆ เข้าด้วยกัน

นิวัตต์ น้อยมณี (2551, หน้า 35-36) กล่าวว่า การสร้างจิตวิญญาณครูเป็นความจำเป็นและสำคัญยิ่งที่สถาบันผลิตครูจะต้องถือเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบ ที่ผ่านมากกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้จัดให้มีโครงการผลิตครูในชื่อต่างๆ หลายโครงการ และเป็นความสำเร็จของโครงการเสมอมา ครูที่จบออกมาจะมีคุณภาพทั้งด้านวิชาการและความเป็นครู ครูจะเป็นสถาบันแห่งความดี สถาบันของคนมีคุณธรรม คนมีความรู้ คนเสียสละเพื่อบ้านเมืองและการศึกษาคงจะยังคงมีแสงสว่างต่อไป จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่กระทรวงศึกษาธิการจะต้องดำเนินการเพื่อสร้างครูที่มีจิตวิญญาณของความเป็นครู และต้องมีการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู ด้วยความต่อเนื่องเชื่อมโยง เริ่มจากสถาบันผลิตครูต้องให้ความสำคัญกับการสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู โดยต้องมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งอาจจะเป็นการบูรณาการเรื่องจิตวิญญาณครูให้ปรากฏในเนื้อหาสาระทุกรายวิชา หรือจะจัดให้มีการเพิ่มวิชาจิตวิญญาณครูเป็นวิชาเฉพาะขึ้นมา เพื่อให้ นักศึกษาทุกคนได้เรียนรู้และต้องมีการกระบวนการฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและจริงจัง จนกระทั่งเกิดความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจน และมีความเชื่อมั่นว่า ครูต้องมีจิตวิญญาณครูจึงจะสามารถพัฒนาคุณภาพการจัดการ

เรียนการสอน การสร้างตนเองให้เป็นผู้มีจิตวิญญาณครูย่อมเกิดประโยชน์ทั้งกับผู้เรียนและเป็นประโยชน์กับตัวครูเอง

เงื่อนไขที่สำคัญประการหนึ่ง คือ อาจารย์ผู้สอนในสถาบันผลิตครู ที่เรียกว่าครูของครู จะต้องเป็นผู้ที่มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครูในระดับสูง เพราะจะเป็นแบบอย่างให้กับนักศึกษาครู ด้วยการสร้างแบบอย่างที่สามารถแสดงถึงความเป็นผู้มีจิตวิญญาณครู เพื่อให้ให้นักศึกษาครูได้ยึดเป็นแบบอย่าง ซึ่งจะสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือความคิดของนักศึกษาครูได้อย่างดี ในการจัดการเรียนการสอนควรเปิดโอกาสให้ครูที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นครูดีครูมีอาชีพ ครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ได้มีโอกาสเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักศึกษา รวมถึงคณาจารย์ของคณะครุศาสตร์ ประสบการณ์ที่มีคุณค่าของครูที่มีจิตวิญญาณครูย่อมสร้างแรงบันดาลใจให้กับนักศึกษาครู เพื่อยึดเป็นแบบอย่างและพัฒนาตนเอง มีความมุ่งมั่นที่จะเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณ

กระทรวงศึกษาธิการให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณครู ดังปรากฏในแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2555) ได้กำหนดกลยุทธ์และแนวทางการดำเนินการเพื่อเร่งรัดพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา โดยกำหนดว่าปรับระบบการผลิตครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดยการสรรหา คัดกรองคนที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู คนดี คนเก่ง มาเป็นครู

สุรวาท ทองบุ (2558) กล่าวถึงความสำคัญของจิตวิญญาณครูไว้ว่า โจทย์การสอนของครูในยุคนี้เปลี่ยนแปลงไปมาก ทำให้ครูไม่อาจหยุดอยู่นิ่งแต่ในตำราอย่างเดียวได้ หากครูไม่ทันโลกหรือไม่ทันเทคโนโลยีต่างๆ สิ่งที่น่ากลัวตามมาคือครูจะไม่ทันเด็ก ส่งผลให้คุณภาพการเรียนการสอนเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ครูรุ่นใหม่ต้องมีจิตวิญญาณของความเป็นครู มีความเป็นอินเตอร์ ทั้งการใช้ ICT ภาษา ตลอดจนเป็นนักคิดและนักออกแบบสื่อการสอนที่สนุกและน่าสนใจ และกล่าวต่อไปว่า ถ้าคิดจะพัฒนาชาติก็ต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาครู มหาวิทยาลัยมีโครงการอบรมครูอย่างต่อเนื่อง ทั้งการพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนสำหรับครู การใช้สื่อ ICT ตลอดจนโครงการฝึกทักษะภาษาอังกฤษผ่านสื่อมัลติมีเดีย ไม่เพียงแต่ความพร้อมในด้านการใช้สื่อเพื่อเชื่อมโยงการเรียนการสอนเท่านั้น ครูยุคใหม่ยังต้องมีการพัฒนาวิธีคิด วิธีแก้ปัญหา เพิ่มพูนความรู้ และฝึกฝนทักษะในด้านต่างๆ ด้วย

วัลนิภา ฉลากบาง (2559) กล่าวว่า จิตวิญญาณความเป็นครูเป็นคุณลักษณะสำคัญของครูมีอาชีพ เพราะศตวรรษที่ 21 เป็นยุคแห่งเทคโนโลยี จึงทำให้วิธีเรียน วิธีสอน และสื่อการสอนเปลี่ยนแปลงไป ครูจะใช้วิธีสอนแบบเดิมที่ครูเป็นบุคคลสำคัญ (Teacher-Center Approach) คือ การถ่ายทอดความรู้ ความจำจากครูไปสู่ผู้เรียน แบบที่เคยทำมาในอดีตไม่ได้ เพราะการเรียนของคนในปัจจุบันเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาและไร้ขอบเขตจำกัด ดังนั้น ครูจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้สามารถสร้างหรือผลิตสื่อการสอนที่ใช้วิทยาการสมัยใหม่ และสามารถดึงดูด ความสนใจของผู้เรียนให้นานขึ้น ครูต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองจากผู้สนับสนุน หรือผู้เอื้ออำนวย (Facilitator) ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยผู้เรียน มีบทบาทในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองเพิ่มขึ้นหรือที่เรียกว่า การสอนแบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student-Centered Approach) ครูที่ปรับเปลี่ยนความคิดและวิธีทำงานได้ดังกล่าวข้างต้น เชื่อแน่ว่าผู้เรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนและครูจะได้ชื่อว่า “ครูมีอาชีพ” ด้วยเหตุนี้ ครูมีอาชีพจึงต้องเป็นมืออาชีพด้านวิชาการและด้านปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตวิญญาณในอันที่จะพัฒนาศิษย์อย่างรอบด้าน เพื่อให้เป็นคนดี คนเก่ง และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข การที่จะเป็นครูมีอาชีพนั้น ใจหรือจิตและวิญญาณจะต้องมาเป็นอันดับแรกเมื่อมีใจให้กับงานสอน

งานพัฒนาผู้เรียนก็จะเกิดความรักความศรัทธาและยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งวิชาชีพ การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องให้มีความรู้และทักษะในการสอน ประพฤติตัวดี เป็นแบบอย่างที่ดี เอาใจใส่ดูแลและหวังดีต่อศิษย์ การปฏิบัติดังกล่าวเรียกได้ว่าปฏิบัติด้วยจิตวิญญาณความเป็นครู เป็นที่ทราบกันดีว่าการปฏิบัติหน้าที่ด้วยใจ ด้วยจิตและวิญญาณ จะทำให้เกิดความตระหนักและมุ่งมั่นทุ่มเทในการทำงาน พยายามรักษาเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งตนและวิชาชีพ สมรรถนะที่สำคัญของครูมืออาชีพคือความศรัทธาในวิชาชีพครู การมีความสุขในการสอน การมุ่งมั่นพัฒนาตนเอง และการแสวงหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ ดังนั้น วิญญาณความเป็นครูจึงเป็นคุณลักษณะสำคัญของครูมืออาชีพ

การพัฒนาจิตวิญญาณครู

จากที่กล่าวมาแล้วว่าจิตวิญญาณครูเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับครูในการที่จะจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคที่มีความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านของความคิดความเชื่อ จึงเป็นที่มาของวัฒนธรรมและค่านิยมของแต่ละชาติหรือแต่ละชุมชน โดยมีเทคโนโลยีเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เทคโนโลยีสามารถเข้าถึงได้ในทุกสถานที่และทุกเวลา จึงเป็นภาระที่สำคัญยิ่งที่ครูต้องมีความรู้ความเข้าใจและสามารถจัดการเรียนการสอนเพื่อดึงความสนใจของผู้เรียนให้เห็นคุณค่าและมีความมานะพยายามในการพัฒนาตนเองโดยผ่านระบบและกระบวนการจัดการศึกษา การจัดการดังกล่าวได้ ครูมีความจำเป็นยิ่งที่จะต้องฝึกตนเองให้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ มีความอดทน มีใจรักเด็ก มีความภาคภูมิใจในวิชาชีพ นั่นคือ การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณนั่นเอง ดังนั้น จึงจะกล่าวถึงการพัฒนาจิตวิญญาณครูว่ามีกระบวนการและวิธีการในการพัฒนาอย่างไร โดยจะนำแนวคิดของทั้งส่วนบุคคลและของหน่วยงานต่างๆ ที่มีครูในสังกัด นำมาใช้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณครูในสังกัดของตน

การศึกษาแนวทางเพื่อค้นหาวิธีการพัฒนาจิตวิญญาณครูนั้น การได้ทราบแนวทางที่ภาครัฐและเอกชนได้ให้ความสำคัญกับแนวทางในการพัฒนาจิตวิญญาณครู โดยมีการจัดให้มีกิจกรรมการพัฒนาจิตวิญญาณครูในหลายรูปแบบ ดังต่อไปนี้

จากการที่รัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ มีทั้งหมด 11 ด้าน เน้นความมั่นคง-ไร้ทุจริต โดยในด้านของการศึกษาเน้นให้ความสำคัญของการพัฒนาระบบการผลิตครูที่มีคุณภาพ โดยกำหนดไว้ในด้านที่ 4.6 พัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูที่มีคุณภาพและมีจิตวิญญาณของความเป็นครู เน้นครูผู้สอนให้มีคุณวุฒิตรงตามวิชาที่สอน นำเทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือที่เหมาะสมมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยครูหรือเพื่อเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น การเรียนทางไกล การเรียนโดยระบบอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น รวมทั้งการปรับระบบการประเมินสมรรถนะที่สะท้อนประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2557)

จากนโยบายดังกล่าว จึงเกิดกระแสการสร้างจิตวิญญาณครูให้กับครูในสังกัดของตนอย่างเร่งด่วน ซึ่งบางส่วนราชการได้ให้ความสำคัญกับการสร้างจิตวิญญาณครูมาก่อนแล้ว หรือบางส่วนราชการได้ให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณครูมากยิ่งขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายประจำปีงบประมาณ 2558 โดยกระทรวงศึกษาธิการ (2558) ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตวิญญาณครู ได้แก่ นโยบายทั่วไป ข้อ 4 การส่งเสริมและยกสถานะของครูซึ่งเป็นบุคลากรหลักในระบบการศึกษา จะต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูงในสังคม ครูเป็นบุคลากรที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม มีภูมิความรู้และทักษะในการสื่อสารถ่ายทอดความรู้ที่เหมาะสม มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ

ครู ตลอดจนฐานะและคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน และการกำหนดนโยบายเฉพาะที่มีเป้าหมายว่าดำเนินการให้เห็นผลใน 1 ปี เรื่องการมุ่งเน้นการผลิตและพัฒนาครูจะเห็นผลใน 1 ปี เรื่องการมุ่งเน้นการผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพ โดยกำหนดเป้าหมายของการดำเนินนโยบาย ในข้อ 4.3 ครูและบุคลากรทางการศึกษามีจิตวิญญาณของความเป็นครูเป็นครูมืออาชีพ และยึดมั่นในจรรยาบรรณของวิชาชีพ

จากนโยบายดังกล่าว ส่วนราชการที่มีครูและบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดจึงนำนโยบายดังกล่าวมาสู่การปฏิบัติ เพื่อมุ่งสร้างจิตวิญญาณครูให้กับครูของแต่ละสังกัดขึ้นมา ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2558) ซึ่งเป็นส่วนราชการที่มีครูและบุคลากรทางการศึกษาจำนวนมากที่สุด ได้กำหนดนโยบายสำนักงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ 2559 ไว้ในกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาในข้อ 5 สนับสนุนกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีจิตวิญญาณความเป็นครู การเป็นครูมืออาชีพ และยึดมั่นในจรรยาบรรณของวิชาชีพ จากนโยบายดังกล่าว ได้มีการนำนโยบายสู่การปฏิบัติโดยมีการจัดทำโครงการเพื่อพัฒนาครูให้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งดำเนินการโดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำโครงการเพื่อพัฒนาครูให้มีจิตวิญญาณความเป็นครูและความเป็นครูมืออาชีพ ดังต่อไปนี้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 (2554) จัดให้มีการอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ โครงการเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณผู้ปลูกฝังคุณธรรม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการให้ครูได้มีโอกาสได้ร่วมกันจัดทำกิจกรรมเพื่อการใช้ในการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาแนวทางในการสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับครู เพื่อให้ครูได้นำความรู้ความเข้าใจแนวปฏิบัติจากการอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการไปใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในระดับโรงเรียนต่อไป

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2557) กำหนดยุทธศาสตร์และจุดเน้นการดำเนินงานของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 โดยยึดนโยบายของคณะรัฐมนตรี และของกระทรวงศึกษาธิการ ในส่วนของนโยบายด้านการศึกษา ในนโยบายที่ 4 การศึกษาและเรียนรู้การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม โดยมุ่งพัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูที่มีคุณภาพและมีจิตวิญญาณความเป็นครู และโดยที่ผ่านมานั้นสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้ให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณครูมาโดยตลอด โดยดำเนินการคัดเลือกครูอาสาสมัคร โดยมีการสรุปว่าครูอาสาสมัครต้องมีจิตวิญญาณ มีความรักศรัทธาในงาน กศน.ต้องทำด้วยความมุ่งมั่น ทুমเท ต้องเกิดจากจิตใจ จิตวิญญาณด้วยตนเอง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ (2558) ดำเนินการจัดทำโครงการพัฒนาครูผู้ช่วยที่บรรจุใหม่ในปีงบประมาณ 2558 จำนวน 150 คน โดยมุ่งการพัฒนาด้านจิตใจ ให้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณของความเป็นครู เพื่อเสริมสร้างวินัย คุณธรรมและจริยธรรม และความคิดที่ถูกต้องเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ไม่พึงประสงค์แก่ข้าราชการครูบรรจุใหม่

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1 (2557) ได้จัดให้มีโครงการพัฒนาครูแบบต่อยอดและเชื่อมโยง โดยเริ่มดำเนินงานตั้งแต่ปีงบประมาณ 2557 เป็นการอบรมต่อยอดให้ครูใน 3 วิชา

คือ ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และภาษาไทย โดยมุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอนให้มีความรู้ด้านเนื้อหาวิธีสอน และจิตวิญญาณความเป็นครู โดยมุ่งเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนด้วยการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูให้มีความทันสมัยเหมาะสมกับเนื้อหาสาระและวัยของผู้เรียน และประเด็นที่มุ่งให้เกิด คือ การสร้างให้ครูเกิดความรู้สึกรับผิดชอบและเห็นว่าการปฏิบัติหน้าที่ของครูนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความทุ่มเทเสียสละให้มากกว่าการปฏิบัติหน้าที่ เพราะเห็นว่าเป็นงานที่ต้องปฏิบัติ นั่นคือ กระบวนการเพื่อสร้างจิตวิญญาณครูให้เกิดกับครูในสังกัด

สถาบันอุดมศึกษาที่มีคณะครุศาสตร์และคณะศึกษาศาสตร์ ซึ่งเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตครูให้มีความสำคัญกับนโยบายการสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู โดยกำหนดนโยบายด้านจิตวิญญาณความเป็นครูไว้ในหลักสูตร ทั้งส่วนที่เป็นทฤษฎีและแนวทางการปฏิบัติ ดังตัวอย่าง

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร (2554, หน้า 9) ได้จัดทำแนวทางสร้างความเป็นเลิศของการฝึกหัดครูมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร โดยจัดรูปแบบการเรียนการสอนแบบทางเลือก (Alternative) โดยรูปแบบที่เน้นการสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ได้แก่ บริการหอพักเพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาครู กิจกรรมที่ต้องออกแบบเพื่อพัฒนาและหล่อหลอมให้นักศึกษามีคุณสมบัติในความเป็นครู มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ มีคุณธรรม จริยธรรมอันดีงาม โดยกระบวนการพัฒนาจะจัดหอพักให้นักศึกษามีอาจารย์ดูแลหอพักนักศึกษาที่ต้องเลือกอาจารย์ที่มีความเสียสละ มีจิตวิญญาณของความเป็นครูสูง เป็นต้นแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูและสามารถลงพื้นที่ทุกๆ ภาคการศึกษาเพื่อนำความรู้จากประสบการณ์จริงมาบูรณาการในการเรียนและการเตรียมฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) (2555) ได้จัดให้มีโครงการส่งเสริมการผลิตครูที่มีความสามารถพิเศษวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (สควค.) ในระยะที่ 3 (พ.ศ. 2556-2561) กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของโครงการโดยผลิตครูที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตวิญญาณความเป็นครูและเป็นครูมืออาชีพ เป็นโครงการผลิตครูวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นสาขาขาดแคลนต่อเนื่องจากระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ที่จะสร้างครูวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ที่มีความสามารถพิเศษในระดับปริญญาโทที่มีความรู้ความสามารถด้านเนื้อหาวิชาการ มีความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนการสอน และมีจิตวิญญาณความเป็นครูสูง สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ได้อย่างเหมาะสม สามารถใช้ภาษาอังกฤษในการสอน การค้นคว้าหาความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเจรจาขอความร่วมมือกับโรงเรียนชั้นนำของนานาชาติได้

บทบาทของสื่อและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครูในศตวรรษที่ 21

ในศตวรรษที่ 21 กระบวนการเรียนการสอนมีการเปลี่ยนแปลงโดยผู้เรียนจะเรียนผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัยและสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่สืบเนื่องมาจากจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้นต่อห้องเรียน จนทำให้วิธีการสอนแบบเดิมๆ ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ สื่อประกอบการสอนมีขนาดใหญ่ไม่เพียงพอสำหรับผู้เรียนที่อยู่หลังห้อง ความตั้งใจของผู้สอนถูกเบี่ยงเบนจากพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนขนาดใหญ่ ผู้เรียนมีการนำเอาคอมพิวเตอร์พกพาเข้ามาสืบค้นหาความรู้ในห้องเรียนและถามคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่ครูกำลังสอน หรือนำข้อมูลเหล่านั้นมาพูดคุยในประเด็นที่ครูไม่ได้สอน หรือครูไม่เคยรู้มาก่อน เมื่อเป็นเช่นนี้ครูจึงต้องพร้อมที่จะปรับตัวและพัฒนาตนเองให้เท่าทันเทคโนโลยีอยู่เสมอและต้องมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาทักษะและวิทยาการให้ทันสมัย เพื่อให้เกิดการ

เรียนรู้เทคนิควิธีการเรียนการสอนแบบใหม่ที่มีประสิทธิภาพทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่สังคมไทยและสังคมโลกต้องการ

สำนักงานศึกษาธิการภาค 3 (2562) จัดทำรายงานการติดตามคุณลักษณะของครูไทยในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่รับผิดชอบของสำนักงานศึกษาธิการภาค 3 พบว่า คุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่รับผิดชอบของสำนักงานศึกษาธิการภาค 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปฏิบัติตนและเห็นคุณค่าวิชาชีพอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านสังคมพหุวัฒนธรรมและด้านความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขา อยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบความแตกต่างคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 พบว่า คุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจำแนกตามตำแหน่ง แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับปัญหาอุปสรรค พบว่า มากที่สุดคือครูบางส่วนยังไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ และความเจริญทางเทคโนโลยีและการสื่อสารที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้ครูขาดทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้อย่างหลากหลายและเหมาะสม รองลงมาคือการจัดการเรียนการสอนยังใช้วิธีการสอนแบบเดิมๆ ครูยังขาดประสบการณ์ ทักษะ และเทคนิควิธีการถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และครูยังขาดทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียน การปฏิบัติตนของครูในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมจิตวิญญาณของความเป็นครูความรักและความศรัทธาในวิชาชีพครูลดน้อยลง และครูสอนไม่ตรงกับสาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษา ครูรุ่นใหม่ขาดความตระหนักในวินัยจรรยาบรรณ ไม่เห็นคุณค่าของอาชีพครู ขาดจิตสำนึกจิตสาธารณะ ขาดการเสียสละ ปฏิบัติตนไม่อยู่ในฐานะของความเป็นครู ให้ความสำคัญกับส่วนรวมน้อย ส่วนแนวทางพัฒนาครูให้มีคุณลักษณะสำหรับการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ข้อเสนอที่มากที่สุดได้แก่ ครอบบรมให้ครูมีความรู้อย่างต่อเนื่องตรงกับวิชาที่สอน เพื่อนำความรู้มาจัดการเรียนการสอนในรูปแบบและเทคนิควิธีที่หลากหลายตามบทบาทหน้าที่ของครูในศตวรรษที่ 21 ส่วนเรื่องการพัฒนาครูให้มีเทคนิคความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายทันสมัยสอดคล้องกับภาวะการณ์ของโลกในปัจจุบัน โดยจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning การสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐานการสอนแบบสืบเสาะและ STEM Education เป็นต้น

จากรายงานฉบับนี้เป็นข้อมูลสำคัญที่จะต้องพัฒนาครูที่ยังคงไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ซึ่งในการพัฒนาครูนั้นหากเป็นครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู ท่านทั้งหลายย่อมถือเป็นหน้าที่สำคัญที่จะต้องริเริ่มพัฒนาดตนเองให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง เรียกได้ว่าเป็นกลุ่มที่หน่วยงานต้นสังกัดไม่ต้องกังวล เป็นผู้รู้ตัวเอง และพร้อมจะพัฒนาดตนเองแม้จะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเอง ส่วนกลุ่มที่รู้ตัวเองว่าต้องพัฒนาดตนเองแต่ยังไม่พร้อมที่จะพัฒนาคงต้องเป็นหน้าที่ของหน่วยงานต้นสังกัดดำเนินการให้มีการพัฒนา

จิตวิญญาณครูในศตวรรษที่ 21

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่าทุกภาคส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา มีความมุ่งมั่นที่จะสร้างครูผู้มีจิตวิญญาณ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ครูได้อย่างมีคุณภาพ และเมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ตัวชี้วัดคุณภาพของครูดี ครูมีคุณภาพ จึงต้องเพิ่มเติมองค์ประกอบของการมีคุณภาพ เพื่อให้ครูได้มีแนวทางการพัฒนาดตนเองให้สอดคล้องกับโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ดังมีการเสนอแนวคิดของคุณลักษณะครูที่ดีในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

วารสาร Education innovation and IT (2558) กล่าวถึงบทบาทของครูในศตวรรษที่ 21 ไว้ดังนี้

- 1) ให้นักเรียนเรียนรู้จากการทำโครงการ (Project)
- 2) ให้นักเรียนได้เรียนตามหัวข้อที่ต้องการ (On-demand)
- 3) ให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามวิธีที่เหมาะสมกับวิธีการเรียนรู้ของตนเอง (Personalized)
- 4) ให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยวิธีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (Collaboration)
- 5) นำห้องเรียนสู่ชุมชนโลกด้วยการเชื่อมโยงกับห้องเรียนของโรงเรียนในต่างประเทศ (Global Community)
- 6) ให้นักเรียนได้สืบค้นความรู้จากเว็บไซต์ (Web Based)
- 7) มีการประเมินนักเรียนเป็นระยะ (Formal Evaluation)
- 8) ให้นักเรียนสามารถนำความรู้สู่การปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน (Learning for Life)

จากแนวทางการกำหนดบทบาทของครูในศตวรรษที่ 21 ที่กล่าวมานี้ เป็นแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student Center) ซึ่งเป็นแนวทางที่ประเทศไทยได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) แต่ในทางปฏิบัติแม้ว่าจะผ่านมากกว่า 20 ปีแล้ว ครูจำนวนมากยังคงยึดแนวทางการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบเดิมที่ตนเคยประสบความสำเร็จ และยังคงมีความเชื่อมั่นว่าเป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ดี จึงไม่ยอมเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นสาเหตุหลักประการหนึ่งที่ทำให้แนวทางการจัดการเรียนการสอนยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่สำหรับครูที่ได้รับการปลูกฝังแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มาตั้งแต่ยังเป็นนักศึกษาครูสามารถที่จะจัดแนวทางการสอนได้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของแนวคิดทางการศึกษา นอกจากนี้ยังสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า จิตวิญญาณครูในศตวรรษที่ 21 มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ประกอบด้วย

1. การพัฒนาจิตวิญญาณครู ครูต้องมีความรู้ความเข้าใจและสามารถจัดการเรียนการสอนเพื่อตอบสนองใจของผู้เรียนให้เห็นคุณค่าและมีความมานะพยายามในการพัฒนาตนเองโดยผ่านระบบและกระบวนการจัดการศึกษา ครูมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฝึกตนเองให้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ มีความอดทน มีใจรักเด็ก มีความภาคภูมิใจในวิชาชีพ

2. บทบาทของสื่อและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครูในศตวรรษที่ 21 คือ กระบวนการเรียนการสอนมีการเปลี่ยนแปลงโดยผู้เรียนจะเรียนผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัยและสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว ครูจึงต้องพร้อมที่จะปรับตัวและพัฒนาตนเองให้เท่าทันเทคโนโลยีอยู่เสมอและต้องมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาทักษะและวิทยาการให้ทันสมัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เทคโนโลยีวิธีการเรียนการสอนแบบใหม่ที่มีประสิทธิภาพทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่สังคมไทยและสังคมโลกต้องการ

3. จิตวิญญาณครูในศตวรรษที่ 21 คือครูต้องมีความมุ่งมั่นที่จะสร้างครูผู้มีจิตวิญญาณ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ครูได้อย่างมีคุณภาพ เพื่อให้ครูได้มีแนวทางการพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับโลกที่เปลี่ยนแปลงไปตามคุณลักษณะครูที่ดีในศตวรรษที่ 21 เพื่อเป็นแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และครูที่สามารถที่จะจัดแนวทางการสอนได้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของแนวคิดทางการศึกษา นอกจากนี้ยังสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน

บทสรุป

การสร้างจิตวิญญาณครูให้กับครูเพื่อ เป็นครูผู้มีจิตวิญญาณในศตวรรษที่ 21 สำหรับผู้มีจิตวิญญาณครูและผู้ที่ยอมรับและเห็นคุณค่าของการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายไม่ เพราะเพียงเสริมเติมเต็มเรื่องของเทคโนโลยีที่ใช้เพื่อการศึกษาให้ เพื่อให้ท่านทั้งหลายสามารถนำองค์ความรู้ แนวทาง ตลอดจนกิจกรรมทางการศึกษาที่ท่านมี นำมาบรรจุไว้ในระบบเทคโนโลยี แล้วเลือกใช้ให้เหมาะสมกับ บริบทของสถานศึกษาหรือผู้เรียน โดยทุกคนต้องยอมรับว่าเราไม่สามารถต้านกระแสเทคโนโลยีได้ เราต้องใช้ เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ทั้งกับตัวครูและผู้เรียน โดยเฉพาะผู้เรียนซึ่งจะต้องใช้ชีวิตในโลกนี้อีกยาวนาน ตลอด ชีวิตจะต้องเดินควบคู่ไปกับเทคโนโลยี หากครูไม่ปรับตัวหรือปรับตัวไม่ทัน ปล่อยให้เทคโนโลยีทำหน้าที่ครูแทน ความสำคัญของครูย่อมหมดไปเพราะไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ วิชาชีพครูที่พวกเราทำ กันมายาวนานอาจจะจบสิ้นลง แต่หากครูทุกคนมุ่งมั่นทำหน้าที่ด้วยจิตวิญญาณครูได้อย่างเหมาะสมกับความ เปลี่ยนแปลงตามบริบทอื่นๆ และยังคงไว้ซึ่งความภาคภูมิใจในวิชาชีพ จิตวิญญาณครูจะสร้างความเข้มแข็ง ให้กับวิชาชีพครูในศตวรรษที่ 21 ได้ตลอดไป สรุปได้ว่า จิตวิญญาณครูในศตวรรษที่ 21 ควรประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1) ความรู้ในตัวครูผู้สอน 2) เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน 3) การถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียน สรุปองค์ความรู้ ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 จิตวิญญาณครูในศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). **นโยบายประจำปีงบประมาณ 2558**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- ธรรมนันทิกา แจ่มสว่าง. (2554). **ประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูการศึกษาเชิง** ปรัชญาการณิทยา. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**. 18(1). 55-65.
- นิวัตต์ น้อยมณี และกัญญกร เอี่ยมพญา. (2560). **จิตวิญญาณครู**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: 21 เซนจูรี.
- นิวัตต์ น้อยมณี. (2551). **ผมคิดและเชื่ออย่างนี้**. กรุงเทพมหานคร: จามจุรีโปรดักท์.
- ประเวศ วะสี. (2547). **ธรรมชาติของสรรพสิ่ง: การเข้าถึงความจริงทั้งหมด**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

- มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. (2554). **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2557 – 2561)**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- รังสรรค์ แสงสุข. (2550). **ครู**. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. พิมพ์ลักษณ์.
- วัลนิภา ฉลากบาง. (2559). จิตวิญญาณความเป็นครู: คุณลักษณะสำคัญของครูมืออาชีพ. **วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม**. 6(2). 123-128.
- วารสาร Educational Innovation and IT. (2558). **บทบาทหน้าที่ของครู ผู้เรียน และสื่อในศตวรรษที่ 21**. แหล่งที่มา <https://choltichayok.wordpress.com/> สืบค้นเมื่อ 5 ม.ค. 2564.
- ศุภลักษณ์ ทัดศรี และอารยา พรายรัมย์. (2554). **จิตวิญญาณในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพมหานคร: คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.). (2555). **โครงการส่งเสริมการผลิตครูที่มีความสามารถพิเศษวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (สควค.) ในระยะที่ 3 (พ.ศ. 2556-2561)**. แหล่งที่มา <http://www.dpstcenter.org/psmt/page/?mem=psmt>. สืบค้นเมื่อ 21 ม.ค. 2560.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1. (2557). **โครงการพัฒนาจิตวิญญาณครูของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1 ตามโครงการพัฒนาครูแบบต่อยอดและเชื่อมโยงต่อเนื่อง**. ฉะเชิงเทรา: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1. (2554). **พัฒนาจิตวิญญาณครูผู้ปลูกฝังคุณธรรม**. แหล่งที่มา <http://www.loei1.go.th/> สืบค้นเมื่อ 21 ก.ย. 2560.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2558). **นโยบายสำนักงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานปีงบประมาณ 2559**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2555). **แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555–2559**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). **กฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: อีเลฟเว่น สตาร์ อินเทอร์เน็ต.
- สำนักงานศึกษาธิการภาค 3. (2562). **รายงานการติดตามคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในพื้นที่รับผิดชอบสำนักงานศึกษาธิการภาค 3**. แหล่งที่มา <http://www.reo3.moe.go.th/web/index.php/en/> สืบค้นเมื่อ 21 ก.ย. 2560.
- สำนักงานส่งเสริมศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2557). **ยุทธศาสตร์และจุดเน้นการดำเนินงานของสำนักงานศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558**. แหล่งที่มา <http://www.nfe.go.th/onie2019/> สืบค้นเมื่อ 21 ก.ย. 2560.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2557). **คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สุรวาท ทองบุ. (6-12 มี.ค. 2558). **การผลิตครู “ระบบปิด” พื้นที่นครนายก**. มติชนสุดสัปดาห์. แหล่งที่มา <https://www.kroobannok.com/74252> สืบค้นเมื่อ 21 ก.ย. 2560.